

Antoon van Aken

INLEIDING EXTERNE VERSLAGGEVING

Copyright ©Antoon van Aken 2020 Alle rechten voorbehouden
Januari 2021 Tweede herziene druk
Juni 2021 Derde herziene druk
Juni 2022 Vierde herziene druk
Juni 2023 Vijfde herziene druk

ISBN 9789464056181

WOORD VOORAF

Voor u ligt de geactualiseerde inleiding externe verslaggeving. Hoewel de hoeveelheid literatuur op dit vakgebied enorm en zeer diepgravend is, ontbreekt een beknopte samenvatting waarin de stof op hoofdlijnen wordt behandeld. Zeker voor wie zich om wat voor reden dan ook wil beperken tot een eerste kennismaking, bijvoorbeeld financials die slechts zijdelings met dit vak te maken hebben, of beginnende studenten, is dit een gemis.

Met deze bundel hoopt de auteur te voorzien in de behoefte naar een brede behandeling van dit onderwerp zonder direct kopje-onder te gaan in de complexiteit waarvan bij veel onderdelen sprake is.

Het boek is modulair opgebouwd in hoofdstukken en paragrafen, waardoor het mogelijk is de stof in elke gewenste samenstelling aan te bieden, te bestuderen en te toetsen. Bij de oefenopgaven is steeds aangegeven welke onderdelen van de stof daarin worden behandeld, zodat de keuze voor de opgaven vrijwel naadloos aansluit op de verschillende modules. Aan het eind van het boek zijn vijf casussen opgenomen, die module overstijgend en verdiepend zijn en waarin in een breder verband kan worden getoetst of de stof is begrepen.

De uitwerkingen van alle kennisvragen, oefenopgaven en cases zijn aan het eind van het boek opgenomen, wat deze publicatie ook geschikt maakt voor zelfstudie. Wel vereist het bestuderen van deze uitgave enige kennis van boekhouden en bedrijfseconomie.

De auteur heeft zijn best gedaan om binnen de gestelde kaders een zo helder mogelijke uiteenzetting te geven van de verschillende onderwerpen. Kritisch commentaar van enkele gebruikers, waarvoor dank, is zo goed mogelijk verwerkt. Opbouwende kritiek blijft echter welkom.

Antoon van Aken

INHOUDSOPGAVE

hoofdstuk 1	Het externe verslag	p.	7
hoofdstuk 2	De balans	p.	11
hoofdstuk 3	De winst-en-verliesrekening	p.	18
hoofdstuk 4	Het kasstroomoverzicht	p.	26
hoofdstuk 5	Actuele waarde en historische kostprijs	p.	31
hoofdstuk 6	Immateriële vaste activa	p.	36
hoofdstuk 7	Materiële vaste activa	p.	39
hoofdstuk 8	Financiële vaste activa	p.	45
hoofdstuk 9	Onderhanden werk en projecten	p.	49
hoofdstuk 10	Voorraden	p.	55
hoofdstuk 11	Effecten en liquide middelen	p.	62
hoofdstuk 12	Vorderingen en schulden	p.	68
hoofdstuk 13	Het eigen vermogen	p.	72
hoofdstuk 14	Voorzieningen	p.	78
hoofdstuk 15	Belastinglatenties	p.	84
hoofdstuk 16	De geconsolideerde jaarrekening	p.	89
hoofdstuk 17	Vreemde valuta	p.	97
hoofdstuk 18	Financiële instrumenten	p.	100
hoofdstuk 19	Financiële analyse	p.	108
hoofdstuk 20	Casussen	p.	113
	Uitwerkingen	p.	129
	Index	p.	189
	Bibliografie	p.	194

Hoofdstuk 1 Het externe verslag

1.1

Het externe verslag wordt door ondernemingen opgesteld voor belanghebbenden. Belanghebbenden kunnen onder andere zijn: aandeelhouders, schuldeisers, crediteuren, werknemers, debiteuren of analisten, kortom iedereen die om de een of andere reden geïnteresseerd is in het wel en wee van de onderneming.

1.2

Het externe verslag moet worden opgesteld door ondernemingen die rechtspersoonlijkheid bezitten, bijvoorbeeld de besloten vennootschap de naamloze vennootschap of de coöperatie. Persoonlijke ondernemingsvormen zoals de eenmanszaak of de vennootschap onder firma zijn vrijgesteld van het opstellen van het externe verslag.

1.3

Omdat in veel gevallen de belanghebbenden niet bekend zijn bij de onderneming of organisatie moet het externe verslag worden gepubliceerd. Dit gebeurt door het te deponeren bij het Handelsregister. Het Handelsregister wordt beheerd door de Kamer van Koophandel.

1.4

Wat precies moet worden gedeponerd is afhankelijk van wet- en regelgeving en van de grootte van de onderneming. De wet kent vier categorieën: grote rechtspersonen, middelgrote, kleine en de zogenaamde micro-entiteiten. In zijn algemeenheid geldt dat hoe groter de onderneming hoe meer er gepubliceerd moet worden. De grootte van een onderneming wordt vastgesteld op basis van de omzet, de som van de activa en het aantal werknemers. Een onderneming verandert pas van grootte, wanneer het twee jaar achter elkaar in een andere groottecategorie valt.

1.5

De wet- en regelgeving voor het externe verslag is opgenomen in Burgerlijk Wetboek 2 (BW2) en valt onder titel 9. Omdat wet- en regelgeving in Nederland slechts gebaseerd is op de hoofdlijnen, is er door de overheid een Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) ingesteld. RJ besteedt aandacht aan zaken die in BW2 niet of slechts zeer summier worden behandeld. In zogenaamde richtlijnen geeft

RJ dan aan hoe concreet gehandeld moet worden. Richtlijnen hebben geen kracht van wet, maar worden in Nederland vrijwel altijd nageleefd.

De derde bron voor wet- en regelgeving in Nederland wordt gevormd door jurisprudentie, dit zijn gerechtelijke uitspraken van de Ondernemingskamer in Amsterdam over het externe verslag.

1.6

Kleine rechtspersonen en micro-entiteiten mogen op grond van de Wet Samenval in plaats van de commerciële jaarrekening de fiscale jaarrekening op basis van de aangifte vennootschapsbelasting deponeren bij de Kamer van Koophandel.

1.7

De Nederlandse wet- en regelgeving geldt niet voor beursgenoteerde ondernemingen. Die zijn onderworpen aan internationale wetgeving: de zogenaamde International Financial Reporting Standards, kortweg IFRS. Niet-beursgenoteerde ondernemingen in Nederland kunnen ook kiezen voor IFRS, maar er bestaat geen verplichting. De meeste niet-beursgenoteerde ondernemingen in Nederland houden zich aan Nederlandse wet- en regelgeving.

1.8

Een daartoe bevoegde accountant controleert of het externe verslag voldoet aan wet- en regelgeving. De accountant legt de bevindingen vast in een controleverklaring. Als het verslag voldoet aan wet- en regelgeving geeft de accountant een goedkeurende verklaring af. Voldoet het verslag niet dan wordt een afkeurende verklaring afgegeven. Daarnaast heeft de accountant nog de mogelijkheid om een verklaring met beperkingen af te geven of een oordeelonthouding. Dat laatste geval doet zich voor indien de administratie van de onderneming niet op orde is en daardoor niet kan worden vastgesteld of het externe verslag wel of niet voldoet aan wet- en regelgeving.

De controleverklaring is alleen verplicht voor grote en middelgrote rechtspersonen.

1.9

Globaal bestaat het externe verslag uit een bestuursverslag, een jaarrekening en de overige gegevens. Het bestuursverslag is een verslag van de directie. De belangrijkste wettelijke eis die aan het bestuursverslag wordt gesteld is dat het

geen onjuistheden mag bevatten. Het bestuursverslag is alleen verplicht voor middelgrote en grote rechtspersonen.

De jaarrekening bestaat uit een balans, een winst-en-verliesrekening en een toelichting. Als een jaarrekening voor één rechtspersoon is opgesteld, spreken we van de enkelvoudige jaarrekening. Indien de jaarrekeningen van twee of meer ondernemingen zijn samengevoegd, wordt dit de geconsolideerde jaarrekening genoemd.

De overige gegevens is een bonte verzameling gegevens waarin onder andere de controleverklaring en beschermingsconstructies zijn opgenomen.

Grote en middelgrote ondernemingen dienen ook een kasstroomoverzicht op te nemen.

Het externe verslag wordt opgesteld door de leiding van de onderneming en vastgesteld door het hoogste orgaan. Bij de besloten en naamloze vennootschap is dat de Algemene Vergadering van Aandeelhouders, bij de coöperatie de Algemene Ledenvergadering.

Kennisvragen 1

1. Voor wie wordt het externe verslag opgesteld?
2. Welke ondernemingen dienen het externe verslag op te stellen?
3. Hoe wordt het externe verslag openbaar gemaakt?
4. Welke vier categorieën rechtspersonen kent de wet?
5. Waar kan de Nederlandse wet- en regelgeving voor het externe verslag worden gevonden?
6. Wat houdt de Wet Samenval in?
7. Aan welke wet- en regelgeving dienen beursgenoteerde ondernemingen in Nederland zich te onderwerpen?
8. Welke soorten verklaringen kan een daartoe bevoegde accountant afgeven naar aanleiding van controle van de jaarrekening?
9. Uit welke drie onderdelen bestaat het externe verslag?
10. Door welk orgaan wordt het externe verslag bij een besloten vennootschap vastgesteld?
11. Een onderneming heeft sinds de oprichting in acht opeenvolgende jaren op basis van omzet, de som van de activa en het aantal werknemers, de volgende grootte (K = klein en M = middelgroot).
Jaar 1 K Jaar 2 K Jaar 3 M Jaar 4 K Jaar 5 M Jaar 6 M Jaar 7 K Jaar 8 M
In welk jaar verandert de onderneming van grootte?

Hoofdstuk 2 De balans

2.1

De balans geeft een overzicht van de bezittingen (de activa) en de schulden en het eigen vermogen (de passiva) van de onderneming op een bepaald moment.

De balans geeft de financiële structuur van een onderneming weer. De financiële structuur bestaat uit twee componenten: de kapitaalstructuur en de vermogensstructuur.

2.2

De kapitaalstructuur staat aan de activa- of debetzijde van de balans en deze vertelt in welke kapitaalgoederen de onderneming heeft geïnvesteerd en welke vorderingen en liquide middelen de onderneming bezit. De vermogensstructuur die we aan de passiva- of creditzijde van de balans vinden, vertelt ons op welke wijze de activa zijn gefinancierd.

2.3

De balans geeft een indicatie van strategische beslissingen die in het verleden zijn genomen op het gebied van investeringen en financiering. Kennis van opbouw en inzicht in de posten van de balans zijn voor belanghebbenden belangrijk. De opbouw van de balans is vastgelegd in vier modellen. Alle modellen hebben dezelfde opbouw, maar de belangrijkste verschillen zitten in het niveau van detaillering. Welk model gebruikt moet worden is voornamelijk afhankelijk van de grootte van de onderneming: hoe groter de onderneming, hoe meer detaillering dient te worden aangebracht. Micro-entiteiten hoeven in de balans slechts vier posten op te nemen en wel: vaste activa, vlottende activa, eigen vermogen en vreemd vermogen.

2.4

Aan de activakant van de balans komen eerst alle vaste activa, dan de vlottende activa en helemaal onderaan staan de liquide middelen. De liquide middelen, zoals kasgeld en een rekening courantgoed bij de bank worden ook tot de vlottende activa gerekend maar worden vaak apart onder het kopje Liquide middelen gerangschikt. Aan de passivakant komen eerst alle onderdelen van het eigen vermogen en daarna komt het vreemde vermogen, waarbij eerst de voorzieningen, dan het lang vreemd vermogen en daarna het kort vreemd vermogen, worden gepresenteerd.

Schematisch ziet de indeling van de balans er zo uit:

Activa	Passiva
Vaste activa	Eigen vermogen
Vaste immateriële activa	Aandelenkapitaal
Vaste materiële activa	Agioreserve
Financiële activa	Herwaarderingsreserve
Vlottende activa	Winstreserve
Voorraden	Onverdeelde winst
Debiteuren	Voorzieningen
Vorderingen	Lang vreemd vermogen
Effecten	Banklening
Liquide middelen	Obligatielening
Banktegoed en	Kort vreemd vermogen
Kas	Crediteuren
	Rekening-courantkrediet
Totaal activa	Totaal passiva

2.5

De vaste activa zijn alle activa die naar verwachting langer dan een jaar meegaan. Daarmee wordt bedoeld dat de investering in deze activa pas na meerdere jaren weer wordt omgezet in liquide middelen. Alle activa die naar verwachting korter dan een jaar meegaan, vallen onder de vlottende activa. Een ander kenmerk van vlottende activa is dat deze maar één omzetcyclus meegaan. Een omzetcyclus is het proces van inkoop, productie, opslag, verkoop en betalingsontvangst.

2.6

Het eigen vermogen of permanent vermogen is het vermogen dat de eigenaars of aandeelhouders van de onderneming hebben ingebracht. Het eigen vermogen bij een besloten of naamloze vennootschap bestaat uit het geplaatste en gestorte kapitaal, de reserves en de onverdeelde winst. Reserves dienen ter versterking van het eigen vermogen. Hiermee wordt een buffer gecreëerd voor de verschaffers van vreemd vermogen. Als er voldoende eigen vermogen is, weten de verschaf-

fers van het vreemd vermogen dat mogelijke toekomstige verliezen door dat eigen vermogen kunnen worden opgevangen.

Stille reserves zijn reserves die niet als zodanig op de balans zijn vermeld maar het bestaan ervan kan wel uit de balans worden afgeleid. We kunnen hier denken aan een gebouw dat te laag is gewaardeerd ten opzichte van vergelijkbare gebouwen.

Geheime reserves zijn reserves waarvan het bestaan niet uit de balans blijkt en ook niet uit de balans kan worden afgeleid. Een geheime reserve kan bijvoorbeeld verstopt zitten in een veel te hoge post voorzieningen. Volgens BW2 Titel 9, zijn stille en geheime reserves verboden.

2.8

Bij voorzieningen is sprake van een mogelijke toekomstige betalingsverplichting. Bij schulden is al sprake van een betalingsverplichting. Voorzieningen worden gevormd voor toekomstige specifieke verplichtingen die voortvloeien uit bedrijfsactiviteiten in het huidige boekjaar. Voorzieningen zijn geen reserves. Voorzieningen worden daarom tot het vreemd vermogen gerekend.

2.9

Vreemd vermogen dient op basis van de looptijd te worden verdeeld in lang en kort vreemd vermogen. Lang vreemd vermogen is vreemd vermogen waarvan de resterende looptijd meer is dan een jaar. Voorbeelden zijn hypothecaire leningen, obligatieleningen en onderhandse leningen. Al het vreemd vermogen met een looptijd van minder dan een jaar moet als kort vreemd vermogen worden gepresenteerd. Voorbeelden zijn: te betalen belastingen, crediteuren en een rekening courantschuld bij de bank. Aflossingen op langlopende schulden die het komend jaar gaan plaatsvinden, dienen onder het kort vreemd vermogen te worden gepresenteerd.

Kennisvragen 2

1. Waarvan geeft de balans een overzicht?
2. Welke informatie geeft de passivazijde van de balans?
3. Waarin is de opbouw van de balans wettelijk vastgelegd?
4. Wat zijn vlottende activa?
5. Geef voorbeelden van vlottende passiva.
6. Wat zijn liquide middelen?
7. Wat zijn vaste activa?
8. Geef voorbeelden van vaste activa.
9. Waaruit bestaat het eigen vermogen bij een besloten vennootschap en een naamloze vennootschap?
10. Wat zijn stille reserves?
11. Wat zijn geheime reserves?
12. Waarop is het verschil tussen lang en kort vreemd vermogen gebaseerd?

Oefenopgave 1

Balansschikken

Gerals nv heeft voor het opstellen van de balans per 31 december de volgende lijst van bezittingen en schulden opgesteld.

liquide middelen	2.500
inventaris	1.200
onderhandse lening	20.000
voorraden	15.000
vooruitbetaalde bedragen	500
crediteuren	6.100
debiteuren	10.000
langlopende banklening	2.500
gebouwen	30.800
nog te betalen kosten	5.000

Gevraagd

1. Zet de posten op de lijst in de juiste volgorde op de balans en bepaal het eigen vermogen.
2. Wat is het verschil tussen vaste en vlottende activa?
3. Geef voorbeelden van de balanspost vooruitbetaalde bedragen.
4. Wanneer is er sprake van een negatief eigen vermogen?

Oefenopgave 2

Balansschikken

Bravo nv heeft voor het opstellen van de balans per 31 december de volgende lijst van bezittingen en schulden opgesteld. (Alle bedragen \times € 1000)

Gebouwen	750
Liquide middelen	75
Voorraad grondstoffen	90
Voorzieningen	35
Inventaris	600
Crediteuren	95
Debiteuren	90

Vorderingen	20
Rekening-courantkrediet	180
Te betalen belasting	140
Winstreserve	700
Voorraad product	225

Gevraagd

1. Zet de posten op de lijst in juiste volgorde op de balans en bepaal het eigen vermogen.
2. Wat is het verschil tussen een reserve en voorziening?
3. Waarom wordt de winstreserve niet in de balans gepresenteerd?

Oefenopgave 3

Balansschikken

Djembé nv heeft voor het opstellen van de balans per 31 december de volgende lijst van bezittingen en schulden opgesteld. (Alle bedragen × € 1 miljoen)

Gereedschap	77
Nog te betalen belasting	96
Kas	100
Vorraden springstoffen	247
Lange banklening	1.000
Aandelenkapitaal	2.376
Rekening couranttegoed	662
Crediteuren	407
Machines en heftrucks	908
Debiteuren	1.099
Nog te betalen huur	100
Onderhandse lening	1.506
Rekening-courantkrediet	1.408
Vorraden eindproduct	183
Algemene reserve	1.000
Gebouwen	5.031
Voorzieningen	414

Gevraagd

1. Zet de posten op de lijst in juiste volgorde op de balans en bepaal het eigen vermogen.
2. Waarom behoren liquide middelen tot de vlottende activa?
3. Noem de drie hoofdcategorieën van de vaste activa.
4. Leg uit waarom crediteuren gerekend worden tot het kort vreemd vermogen.
5. Is in het eigen vermogen ook onverdeelde winst opgenomen?

Hoofdstuk 3 De winst-en-verliesrekening

3.1

Op de winst-en-verliesrekening worden de opbrengsten, de kosten en het resultaat van een onderneming over een bepaalde periode gepresenteerd. In het externe verslag heeft die periode betrekking op het afgelopen boekjaar. De winst-en-verliesrekening wordt ook wel exploitatierekening genoemd. Een belangrijk onderscheid tussen de winst-en-verliesrekening en de balans is dat op de winst-en-verliesrekening stroomgrootheden staan. Dat wil zeggen: grootheden of posten die over een bepaalde periode gemeten worden. Op de balans daarentegen staan voorraadgrootheden. Dat wil zeggen, grootheden of posten die op een bepaald moment gemeten worden.

3.2

De posten die we tegenkomen op een winst-en-verliesrekening worden de hulp-rekeningen van eigen vermogen genoemd. Deze rekeningen geven een specificatie van de mutaties die in het eigen vermogen zijn opgetreden in een bepaalde periode. Om het resultaat over een bepaalde periode te berekenen, is het niet altijd nodig om een winst-en-verliesrekening op te stellen. Het resultaat kan namelijk ook worden berekend als de mutatie van het eigen vermogen over een periode. In dat geval wordt het resultaat bepaald door vermogensvergelijking. De basis voor het bepalen van het resultaat door middel van vermogensvergelijking vormt de volgende formule:

Eigen vermogen einde periode -/- eigen vermogen begin periode = periodewinst.

De mutaties in het eigen vermogen moeten voor de resultaatbepaling nog wel worden gecorrigeerd voor mutaties in de kapitaalsfeer. Dat zijn de zogenaamde kapitaalstortingen en kapitaalonttrekkingen.

Een kapitaalstorting is een toename van het eigen vermogen die niet als winst kan worden aangemerkt, bijvoorbeeld de opbrengst van een aandelenemissie.

Een kapitaalonttrekking is een afname van het eigen vermogen die niet als verlies kan worden aangemerkt, zoals een dividenduitkering of de uitkering van tantièmes. De resultaatbepaling door middel van vermogensvergelijking verloopt daarmee als volgt:

Eigen vermogen einde periode	-----	
Eigen vermogen begin periode	<u>-----</u>	-/-
Vermogensmutatie	-----	
Kapitaalstortingen	-----	-/-
Kapitaalonttrekkingen	<u>-----</u>	+/+
Resultaat (winst of verlies)	-----	

3.3

Net als bij de balans bestaan ook voor de winst-en-verliesrekening wettelijk voorgeschreven modellen. Ook hier geldt dat hoe groter de onderneming, hoe uitgebreider er gerapporteerd dient te worden. Kleine rechtspersonen en micro-entiteiten hoeven helemaal geen winst-en-verliesrekening in het externe verslag op te nemen. In totaal bestaan er sinds 1 januari 2015 dertien verschillende modellen. We beperken ons hier daarom tot de twee belangrijke hoofdindelingen: scontrovorm dan wel staffelvorm en de functionele tegenover de categorische kostensplitsing.

Bij scontrovorm worden de kosten debet gepresenteerd en de opbrengsten credit. Het resultaat is afhankelijk van de omvang van kosten en opbrengsten ten opzichte van elkaar. Zijn de opbrengsten hoger dan de kosten, dan wordt het voordelige resultaat of de winst debet gepresenteerd. Zijn de opbrengsten lager dan de kosten, dan wordt het nadelige resultaat of het verlies credit gepresenteerd.

Bij staffelvorm staan de opbrengsten en de kosten onder elkaar. Deze manier van presenteren komt in de praktijk het meest voor.

3.4

Bij de categorische kostensplitsing worden de kosten naar soort gepresenteerd als periodekosten: dit zijn kosten die uitsluitend betrekking hebben op de afgelopen verslagperiode. De kosten worden daarbij uitgesplitst naar soort. Bij de functionele kostensplitsing worden alle kosten die in de kostprijs zijn opgenomen gepresenteerd als productkosten, dat wil zeggen dat deze kosten in de pas lopen met het aantal verkochte producten of diensten.

De indeling categorisch versus functioneel is alleen van belang voor de bedrijfskosten. Voor de financiële baten en lasten en de belastingen wordt geen onderscheid gemaakt. Deze kosten worden zowel bij de categorische als bij de functionele kostensplitsing als periodekosten gepresenteerd.

3.5

In grote lijnen zien de winst-en-verliesrekeningen op basis van de categorische en de functionele kostensplitsing er als volgt uit. Om ze beter vergelijkbaar te maken, worden ze hier uitsluitend in staffelvorm gepresenteerd.

Categorisch	Functioneel
Netto-omzet	Netto-omzet
Wijzigingen in gereed product en onderhanden werk	- Kostprijs van de omzet
Overige bedrijfsopbrengsten	
Totaal baten	Bruto-omzetresultaat
Kosten grond- en hulpstoffen	Verkoopkosten
Kosten diensten van derden	Algemeen beheerkosten
Lonen en salarissen	
Sociale lasten	
Afschrijvingen	
Bijzondere waardeverandering	
Overige bedrijfskosten	
Bedrijfslasten	Kosten
Bedrijfsresultaat (=Totaal baten - Bedrijfslasten)	Bedrijfsresultaat (=Bruto-omzetresultaat/- Kosten)
Financiële baten en lasten	Financiële baten en lasten
Resultaat voor belastingen	Resultaat voor belastingen
Belastingen	Belastingen
Resultaat na belastingen	Resultaat na belastingen

3.6

De netto-omzet is de bruto-omzet minus de teruggenomen goederen, de schadevergoedingen aan afnemers voor de levering van producten of diensten die niet deugen en de betalingskortingen aan afnemers voor contante betaling.

Overige bedrijfsopbrengsten zijn alle opbrengsten die niet voortvloeien uit de normale bedrijfsvoering. Te denken valt bijvoorbeeld aan de verhuur van een deel van het bedrijfsgebouw aan een andere onderneming.

Onder een bijzondere waardeverandering worden verstaan de baten of lasten die een incidenteel karakter hebben, bijvoorbeeld de boekwinsten die kunnen optreden bij de verkoop van vaste activa of de kosten die voortvloeien uit een reorganisatie. Baten en lasten die voortvloeien uit het beëindigen van bedrijfsactivitei-